

Aanpassen of afschaffen?

Opnieuw zetten vierdejaars vmbo-leerlingen zich deze maanden aan een centraal examen. Een toetsinstrument met voor- en tegenstanders. Toch pleiten de meeste vmbo-scholen eerder voor aanpassing dan voor afschaffing.

Het inspectierapport over de centrale vmbo-examens 2003 oordeelde over het algemeen positief over niveau en inhoud ervan. Voordelen die scholen zien: geen onduidelijkheid of verwarring over het niveau, meer nadruk op vaardigheden en de leerlingen voelen zich serieuzer genomen. Tegelijkertijd meldde de inspectie ook knelpunten. Deze knelpunten hadden voornamelijk betrekking op de 'logistieke' aspecten rond de examens: intensieve organisatie die soms tot lesuitval leidde, onvoldoende opdrachten voor herkansing, te laag BB-niveau en veel administratieve rompslomp.

Voor- en tegenstanders

Het vorig jaar ingevoerde landelijk examen heeft heel wat stemmen in het vmbo-scholenveld in beroering gebracht. De wens om in ieder geval geen puur theoretische eindtoets af te nemen, klonk alom. De integratie van het theoriedeel van het beroepsgerichte programma in het praktijkexamen van de basisberoepsgerichte leerweg (CSPE) is al een flinke stap in de goede richting, niet in het minst omdat leerlingen (veelal 'doe'-leerlingen) dit zelf als verrijkend ervaren. Vmbo-scholen komen hiermee ook dichterbij de wensen van ROC's, die van haar instromende leerlingen eerder competenties dan feitenkennis vragen. Met de voorgenomen invoering van de centraal schriftelijke integratieve eindtoets (CSIE) voor de kaderberoepsgerichte leerweg sluit ook dit examen beter aan bij de competentieprofielen die de ROC's steeds meer gaan hanteren. Jammer genoeg blijven bij deze ontwikkelingen de avo-vakken uit het zicht. Deze worden nog steeds op dezelfde, schriftelijke, wijze geëxamineerd.

Prestaties

Er zijn ook vmbo-scholen die het centraal examen het liefst zouden zien verdwijnen. Want – zo vinden zij – een gestandaardiseerd examen staat op gespannen voet met de didactische vernieuwingen die zij momenteel doorvoeren. Vmbo-groen *Het Kwadrant* in Weert kiest bijvoorbeeld voor het werken met prestaties: een grote opdracht die leerlingen in groepjes moeten uitvoeren en die een aantal weken in beslag neemt. Wanneer een leerling alle prestaties heeft uitgevoerd, is hij met alle examenonderdelen in aanraking geweest. Schoolleider Jan van Nierop: "Bij prestaties kijken wij vooral naar de ontwikkeling van leerlingen. Kennis is daarvan slechts een klein onderdeel. Dat dient uiteraard getoetst te worden, maar alleen op het moment dat een leerling daar aan toe is. Naast kennis toetsen wij vooral persoonlijke competenties zoals samenwerken, plannen en uitvoeren." Toetscijfers zeggen daarbij heel weinig en een portfolio geeft een veel beter zicht op wat een leerling kan, vindt sectorcoördinator Ruud Wolfs. "In zo'n portfolio zitten al die dingen, waar leerlingen trots op zijn, zoals toets- en prestatieresultaten, EVC's en vaardigheden die ze beheersen. Aan de hand van het portfolio kun je zien of een leerling geschikt is om naar het ROC te gaan. En vervolgens kun je met het ROC afspraken maken over de doorstroom."

Doorlopende leerlijnen

Een aantal vmbo-scholen pleit voor een beroepsopleiding die start in leerjaar 1 van het vmbo en eindigt bij het behalen van het diploma op het ROC. De leerling doorloopt

eerst de onderbouw. Vervolgens zouden leerjaar 3 en 4 van het vmbo en de vervolgjaren op het mbo als een geheel moeten worden gezien. Een leerling is immers pas echt gediplomeerd als hij niveau 2 op het ROC heeft behaald. Een goed voorbeeld hiervan is *De Gaarde* in Barendrecht, waar leerlingen zich in de eerste twee leerjaren breed oriënteren en met alle sectoren kennis maken. Vanaf het derde leerjaar belanden ze in een werkplekkenstructuur en maken ze een keuze voor een sector. In het vierde leerjaar kiezen ze het beroep waarmee ze verder willen in het mbo. Arjen de Groot, beleidsmedewerker van *De Gaarde*: "Wij vinden dat we onze leerlingen vooral moeten motiveren en dat leren altijd een doel en een context moet hebben. De maatschappij is een geïntegreerd systeem van allerlei elementen, waarvan de school een weerspiegeling moet zijn. In het verlengde van deze redenering zou het logisch zijn dat de vakken verdwijnen en is een examen geen optie meer. Het examen heeft geen meerwaarde en motiveert de leerling niet. Sterker nog: de vernieuwingen worden tegengehouden door examens."

Nu vmbo-scholen per 1 september wettelijk de mogelijkheid krijgen om leerlingen vanaf het vierde jaar de assistentopleiding (mbo-niveau 1) aan te bieden, is er een voorzichtig bruggenhoofd ontstaan voor een doorlopende leerlijn naar het mbo, zeker omdat de leerling examen doet op het ROC. Het ROC blijft eindverantwoordelijk voor de diplomering, terwijl het onderwijs verzorgd wordt door het vmbo. Dit kan alleen als er goede afspraken worden gemaakt over het geboden onderwijs. Het vmbo en mbo sluiten hiervoor een samenwerkingsovereenkomst af.

Een aantal vmbo-scholen heeft inmiddels onderlinge afspraken gemaakt over regionale leerarrangementen voor hun leerlingen. In het kader van een 'warme overdracht' en een integraal opleidingspakket zoeken ze naar verdere mogelijkheden voor uitbreiding hiervan naar andere leerwegen. Om dit te realiseren, zou het vmbo-examen veel flexibeler moeten worden en duidelijker gerelateerd aan het einddiploma van het mbo. Maar niet alle ROC's zijn hierin even ver; van een landelijk naadloze aansluiting is dus nog lang geen sprake. Toch is het belang van doorlopende leerlijnen en onderlinge afstemming van groot belang voor de toekomstige ontwikkelingen en de verdere vormgeving van de structuur van de examinering.

Voorbeelden

Tijdens een velduitwisseling over de vmbo-examenproblematiek, eind vorig jaar georganiseerd door KPC Groep, suggereerden vertegenwoordigers van een aantal vmbo-scholen enkele mogelijke richtingen van zo'n flexibeler examen. Een greep uit de voorbeelden.

Op een vmbo-groen voeren leerlingen projecten uit in een soort leerwerktrajecten. Ook de avo-vakken krijgen daarin een plaats. De school houdt nauwkeurig bij welke vaardigheden een leerling beheerst en registreert dat in een opbouwdoosje. Met deze gegevens kan de leerling naar het ROC stappen om zijn opleiding te vervolgen.

Leerlingen die op een vmbo-metaaltechniek de basisvaardigheden hebben aangeleerd, zouden deze op het ROC verder moeten kunnen uitbouwen, zonder ze te herhalen: zonde van de tijd en de energie, en bovendien niet erg motiverend voor de leerling. De basisvaardigheden zouden tijdens de stage kunnen worden afgetoetst en met behulp van een opdrachtenboek kunnen de competenties worden afgevinkt. Het totaal van deze toetsingen telt mee voor het examen.

Een andere school werkt met 'differentiatie binnen klassenverband'. Zowel BBL-leerlingen als KB-leerlingen zitten van meet af aan bij elkaar. Leerlingen over wie twijfels bestaan hoeven hun keuze voor een leerweg nog niet meteen vast te leggen. Voor hen bestaat de mogelijkheid om op twee niveau's te worden getoetst gedurende

leerjaar 3 en 4. In april van het examenjaar kunnen ze kiezen voor een definitieve leerweg die bij het centraal examen wordt getoetst.

Afschaffen?

Misschien mag de conclusie zijn dat het centraal examen een belangrijke basis biedt voor de school, de leerlingen én niet te vergeten hun ouders. Het centraal examen geeft status aan het vmbo, alle betrokkenen weten precies waar ze aan toe zijn en overal wordt met dezelfde maten gemeten. Het examen, de eindtermen en de methoden die op basis daarvan geschreven zijn, bieden een duidelijke richtlijn voor de inhoud van het onderwijs en leveren een belangrijke bijdrage aan de borging van de kwaliteit van het vmbo-onderwijs. De integratie van theorie en praktijk en avo-vakken en praktijk juichen alle scholen toe. Binnen de huidige regelgeving hebben scholen bovendien de mogelijkheid het (school)examen – dat nog steeds voor meer dan de helft bepaalt of een leerling slaagt of zakt – naar eigen inzicht vorm te geven. Niet alle scholen blijken daarvan al optimaal gebruik te maken. Dat zijn de positieve kanten van standaardisering en landelijke normering. Niet te snel afschaffen dus.

Aanpassen

Van de andere kant zijn doorgaande leerlijnen, competentiegericht leren, werkplekleren, bedrijfssimulatie, het modulair aanbieden van het onderwijsprogramma, opdrachtgestuurd werken of prestatieonderwijs moeilijk te combineren met cijfers en (centrale) examens in de traditionele zin van het woord. Examens die op een vast moment, met een standaard vorm en inhoud, op een vaste plaats worden afgenomen. Een betere synergie tussen het examen en actuele onderwijskundige ontwikkelingen is daarom van belang. De meeste vmbo-scholen vragen dan ook meer ruimte voor proeftuinen en experimenten om te zoeken naar andere vormen van examinering. Overigens wél gekoppeld aan een of andere vorm van kwaliteitsborging: een diploma dient een immers civiel effect te hebben.

Om al deze redenen zouden scholen er baat bij hebben wanneer de eindtermen van het centraal examen omgezet werden naar competentieprofielen, EVC's of prestaties. Bovendien heeft elke leerling zijn eigen ontwikkeling en voortgang; onderwijs moet daarom voldoende 'op maat' zijn. Een centraal examen daarentegen is altijd een momentopname. Het is beter om te werken met een individueel ontwikkelingsplan waarbij leerlingen doorlopend worden beoordeeld. Centrale examens vormen een breekpunt dat de doorloop voor leerlingen eerder belemmert dan bevordert. Om al deze redenen pleiten veel vmbo-scholen voor aanpassingen van het examen en een meer prominente rol van portfolio's en examendossiers. En een toekomstig digitaal examen, waarbij beeld en geluid de opdrachten ondersteunen, zal veel vmbo-leerlingen als muziek in de oren klinken.

Voor meer informatie over vernieuwingen in het vmbo in relatie tot de centrale examens en de schoolexamens: i.dekort@kpcgroep.nl.